

Implementace legislativy EU v oblasti invazních druhů

**Zasedání Výboru pro krajinu, vodu
a biodiverzitu RVUR, 12. 1. 2016**

Jan Šíma, Jana Pěkníková

Invazní nepůvodní druhy (IAS)- úvod

- **nepůvodní druh** - živočich nebo rostlina zavlečená nebo vysazená mimo svůj přirozený areál;
- **invazní druh** - nepůvodní druh, u něž bylo zjištěno, že jeho zavlečení či vysazení nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby, nebo na ně má nepříznivý dopad (definice dle Nařízení 1143/2014)
- nepůvodní druhy jsou hospodářsky i jinak (např. pet) využívány, ale v případě rozšíření mohou způsobovat environmentální i ekonomické nebo zdravotní problémy; snižují diverzitu původních druhů (bolševník, křídlatky), přenášejí nemoci (račí mor), alergenní pyly (ambrózie), ovlivňují na funkci a strukturu ekosystémů (predace, konkurence – norek, sršeň asijská), narušují genofond (sika) aj.

Příklady invaze - raci

- Račí mor (hynou naši původní druhy raků: rak kamenáč a rak říční), nepůvodní druhy raků nemoc přenášejí, ale jsou vůči ní imunní (rak signální, rak pruhovaný, nově zjištěna přítomnost raka mramorovaného!!!)
- Druhy zařazený na unijní seznam

Obr. 1 Rak pruhovaný (foto: Pavel Kozák)

Obr. 1 Rak signální, obvyklá forma zbarvení (foto: Vladimír Vrabec)

Příklady invaze – promyka malá

- Původem z Indie; dovezena na Havajské ostrovy aby likvidovala krysy na polích s cukrovou třtinou, ovšem část jejího „jídelníčku“ tvoří místní endemitní druhy ptáků a hmyzu. Dnes široce rozšířená (přísný zákaz dovozu).
- <http://dlnr.hawaii.gov/hisc/info/invasive-species-profiles/mongoose/>
- Druh zařazený na unijní seznam

Příklady invaze – pajasan žlaznatý

- Původem z Číny, v ČR od 19. stol v rámci parkových výsadeb
- vytváří husté porosty - konkuruje ostatní vegetaci, včetně cenných stepních apod. společenstev
- v sídlech narušuje komunikace aj. stavby - hospodářské škody
- alergenní pyl, kožní reakce u citlivých jedinců
- vysoká produkce semen (300 tis. na jeden strom), šíření podél komunikací aj.

Souboj jelenů

Jelena lesního v poslední době z českých lesů vytlačuje nepůvodní druh **sika**, který začal na konci druhé světové války pronikat do volné přírody z nezajištěných a poničených obor. Nejenže poškozují mladé stromky, ale kvůli páření s laněmi jelena lesního vzniká hybridní zvěř.

Jelen lesní (evropský)

- Výška v kohoutku: až 150 centimetrů
- Váha: až 170 kilogramů
- Uloveno v ČR: 23 600
- Udržovaný stav: 27 000

Údaje o populaci a počtu úlovků pocházejí z roku 2013

Jelen sika

- Výška v kohoutku: až 120 centimetrů
- Váha: až 140 kilogramů
- Uloveno v ČR: 12 850
- Udržovaný stav: 10 500

Norek americký představuje hrozbu pro široké spektrum organismů - je predátorem ptáků a jejich hnízd, obojživelníků, ryb, raků atd.

Vodní rostliny, jako je tokozelka nadmutá, jsou schopné masového rozšíření a tím omezují vodní flóru, mění světelné, kyslíkové i živinové poměry vod, dochází k úhynu ryb, omezena je plavba i jiné využití vod.

Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí
Vršovická 65, 100 10 Praha 10
Česká republika

www.mzp.cz

IAS – současný stav

- 12 000 nepůvodních druhů na evropském území (dle databáze DAISIE)
- z nich je odhadem 10-15 % invazních
- Česká republika:
 - 1454 nepůvodních druhů rostlin (cca 60 invazních)
 - 595 nepůvodních druhů živočichů (110 invazních)
- Celkové ztráty a náklady související s nepůvodními druhy v Evropské unii se odhadují na 12 miliard eur (324 miliard Kč) za rok (celosvětově dopad IAS okolo 5 % světového HDP)

IAS - mezinárodní dokumenty

- **Úmluva o biologické rozmanitosti** - Convention on Biological Diversity (CBD, 1992), www.cbd.int/invasive
 - Článek 8 (h) : Prevence introdukce, kontrola nebo vymýcení těch nepůvodních druhů, které ohrožují ekosystémy, společenstva nebo jednotlivé druhy.
- **6. zasedání Konference smluvních stran (COP)** Úmluvy o biologické rozmanitosti (Haag, 2002)
 - - dokument VI/23 – Nepůvodní druhy ohrožující ekosystémy, stanoviště nebo druhy
 - - 15 bodů / instrukcí – ‚guiding principles‘ - např. *princip předběžné opatrnosti (nedostatek vědeckého poznání o environm., sociálním, a ekonom. nebezpečí, které mohou IAS nebo možné introdukce způsobit, nemůže být důvodem pro nepřijetí preventivních opatření proti introdukci potenciálních invazních druhů)*
- další výzvy, doporučení - COP VII/13, COP VIII/27, COP IX...

- Mezinárodní úmluva o ochraně rostlin - International Plant Protection Convention (IPPC, 1952)
 - Standard on Pest Risk Analysis (ISPM No. 11) etc.
- Úmluva o balastních vodách - International Convention for the Control and Management of Ships' Ballast Water and Sediments
- Rezoluce k introdukci nepůvodních druhů leteckou dopravou - Resolutions on introduction of IAS via civil air transportation (International Civil Aviation Organisation)

- **Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť** (Bernská úmluva, 1979)
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Bern
- Evropská strategie pro invazní druhy/the '**European Strategy on Invasive Alien Species**', 2003
- Doporučení stálého výboru – např. č. 134 (2008) Evropský kodex o zahradnictví a IAS/the European Code of Conduct on Horticulture, č. 133 (2008) ke kontrole vodního hyacintu/on the control of the water hyacinth (*Eichhornia crassipes*), č. 123 (2008) k omezení šíření veverky popelavé v Itálii a dalších státech/on limiting the dispersal of the Grey squirrel (*Sciurus carolinensis*) in Italy and other Contracting Parties aj.
- **European Plant Protection Organisation (EPPO),**
www.eppo.int
- Panel pro invazní druhy; IAS data sheets; EPPO Standard PM 3/67 – guidelines pro management; deklarace rady Council k používání IAS v rámci obnovitelných zdrojů ,*Plants for renewable energy and Invasive Alien Plants*,; aj.

Evropské předpisy

- **Směrnice 92/43/EHS „o stanovištích“ (čl. 22) a Směrnice 2009/147/ES „o ptácích“ (čl. 11)**
 - členské státy mají zajistit aby vysazování nepůvodních druhů nevedlo k ohrožení rostlin, živočichů nebo poškození stanovišť
- **Nařízení o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře (708/2007)**
 - „oborové“ nařízení zahrnující hodnocení rizik a další nástroje, příloha IV vylučující z působnosti nařízení dlouhodobě využívané druhy (např. pstruh duhový, amur aj.)
- **Nařízení o obchodu s ohroženými druhy (338/97)**
 - „provizorní řešení“ - zákaz dovozu do EU a možnost dalších opatření u želvy nádherné (*Trachemys scripta elegans*), želvy ozdobné (*Chrysemys picta*), skokana volského (*Rana catesbeiana*) a kachnice kaštanové (*Oxyura jamaicensis*)
- Fytosanitární a veterinární předpisy

Legislativa IAS v České republice

- Invazní druhy v ČR dosud neřešeny
- **obecná regulace rozšiřování nepůvodních druhů a kříženců do krajiny** - § 5 odst. 4 – 6 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny,
- provázáno se zákonem o myslivosti, rybářství, rostlinolékařské péči
- Strategické dokumenty - požadavek na komplexní řešení přístupu k nepůvodním a invazním druhům -
Státní politika životního prostředí 2012-20 (cíl 3.2.3)
Státní program ochrany přírody a krajiny (opatření D8)
Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016 – 2025 (cíl 2. 3.)

Nová legislativa EU

Nařízení EP a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů - platné od 1. 1. 2015

PROVÁDĚCÍ NAŘÍZENÍ KOMISE (EU) 2016/145 ze dne 4. února 2016, kterým se přijímá formát dokladu sloužícího jako důkaz pro povolení

PROVÁDĚCÍ NAŘÍZENÍ KOMISE (EU) 2016/1141, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii („unijní seznam“) - platné od 3. 8. 2016, 37 druhů (23 rostlin a 14 živočichů)

Nařízení EP a Rady č. 1143/2014

cíl: pravidla pro prevenci, minimalizaci a zmírnění nepříznivých dopadů invazních druhů

základ - seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii („**unijní seznam**“); kritéria:

- pouze druhy nepůvodní v celé EU
- schopné vytvořit populace v 1 biogeograf. oblasti a alespoň 2 státech
- s potenciálem významného dopadu na biodiverzitu, ekosyst. služby, popř. i dopady na zdraví a hospodářství
- potřeba společných kroků v rámci EU, předpoklad přínosu k **prevenci**

„Unijní seznam“

- zařazení druhu na seznam na základě **hodnocení rizik** (Nařízení stanovuje základní parametry hodnocení)
- unijní seznam navrhuje EK možnost doplnění ze strany členských států (aktualizace)
- za ČR navržen: bolševník velkolepý, vlčí bob mnoholistý, pajasan žláznatý a javor jasanolistý (odborné podklady/analýza rizik - Botanický ústav AV ČR)

Invazní nepůvodní druhy z unijního seznamu

Přehled invazních nepůvodních druhů zařazených na unijní seznam je na internetových stránkách AOPK ČR, kde jsou k dispozici identifikační karty s popsanými rozpoznávacími znaky a informacemi o jejich dopadech na přírodu, ekonomiku nebo lidské zdraví.

Více informací na: <http://invaznidruhy.nature.cz/>
a
<http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/>

SAVCI (9):

burunduk páskovaný (*Tamias sibiricus*)
muntžak malý (*Muntiacus reevesi*)
mýval severní (*Procyon lotor*) !!!
nosál červený (*Nasua nasua*)
nutrie říční (*Myocastor coypus*) !!!
promyka malá (*Herpestes javanicus*)
veverka liščí (*Sciurus niger*)
veverka Pallasova (*Callosciurus erythraeus*)
veverka popelavá (*Sciurus carolinensis*)

Nutrie říční. Foto J. Pergl (fotoarchiv BÚ AV ČR, v. v. i.).

Střevlička východní. Foto: T. Görner.

RYBY (2):

hlavačkovec Glenův (*Perccottus glenii*)
střevlička východní (*Pseudorasbora parva*) !!!

OBOJŽIVELNÍCI, PLAŽI (2):

skokan volský (*Lithobates catesbeianus*)
želva nádherná (*Trachemys scripta*) !!!

PTÁCI (3):

ibis posvátný (*Threskiornis aethiopicus*) !!!
kachnice kaštanová (*Oxyura jamaicensis*) !!!
vrána domácí (*Corvus splendens*)

BEZOBRATLÍ (7):

krab čínský (*Eriocheir sinensis*) !!!
rak červený (*Procambarus clarkii*)
rak mramorový (*Procambarus fallax* var. *virginalis*) !!!
rak pruhovaný (*Orconectes limosus*) !!!
rak (*Orconectes virilis*)
rak signální (*Pacifastacus leniusculus*) !!!
sršeň asijská (*Vespa velutina nigrithorax*)

Rak signální. Foto: M. Petrtyl.

Kachnice kaštanová. Foto: T. Koerner.

!!! Označení pro invazní nepůvodní druhy z unijního seznamu, jejichž výskyt byl zaznamenán ve volné přírodě České republiky.

Želva nádherná. Foto: A. Kurz (fotoarchiv AOPK ČR).

ROSTLINY SUCHOZEMSKÉ (6):

bolševník perský (*Heracleum persicum*) !!!
bolševník Sosnowského (*Heracleum sosnowskyi*)
pomíšenka nepitolistá (*Baccharis halimifolia*)
puerarie laločnatá (*Pueraria montana* var. *lobata*)
rdesno (*Persicaria perfoliata*)
sambaba obecná (*Parthenium hysterophorus*)

Bolševník perský. Foto: K. Brandser.

ROSTLINY VODNÍ (8):

chebule karolínská (*Cabomba caroliniana*)
lysichiton americký (*Lysichiton americanus*)
pupečník pryskyřníkovitý (*Hydrocotyle ranunculoides*)
spirálovka větší (*Lagarosiphon major*)
stolístek vodní (*Myriophyllum aquaticum*)
tokozelka nadmutá (*Eichhornia crassipes*) !!!
zakucelka (*Ludwigia peploides*)
zakucelka velkokvětá (*Ludwigia grandiflora*)

Tokozelka nadmutá. Foto T. Center.

Omezení a systém výjimek

- **Zákazy**

- pro druhy na unijním seznamu **zákaz záměrného** dovozu a převozu v rámci EU (kontrola **již probíhá** v součinnosti s veterinárními, rostlinolékařskými a celními předpisy)
- zákaz držení, chovu, uvádění na trh, využívání, výměny, rozmnožování a kultivace, uvolňování do životního prostředí
- přijaty mají být i kroky k omezení nezáměrného šíření

- **Povolení**

- striktní režim výjimek - jen výzkum, *ex situ* konzervace, medicínální účely
- jiné využití - specifický režim - jen v případech naléhavého veřejného zájmu a po notifikaci EK
- pouze v „uzavřeném prostředí“, péče prostřednictvím kvalifikovaných osob, zpracovaný pohotovostní plán...
- oprávnění k odejmutí povolení při porušení nebo nepředpokládaných dopadech

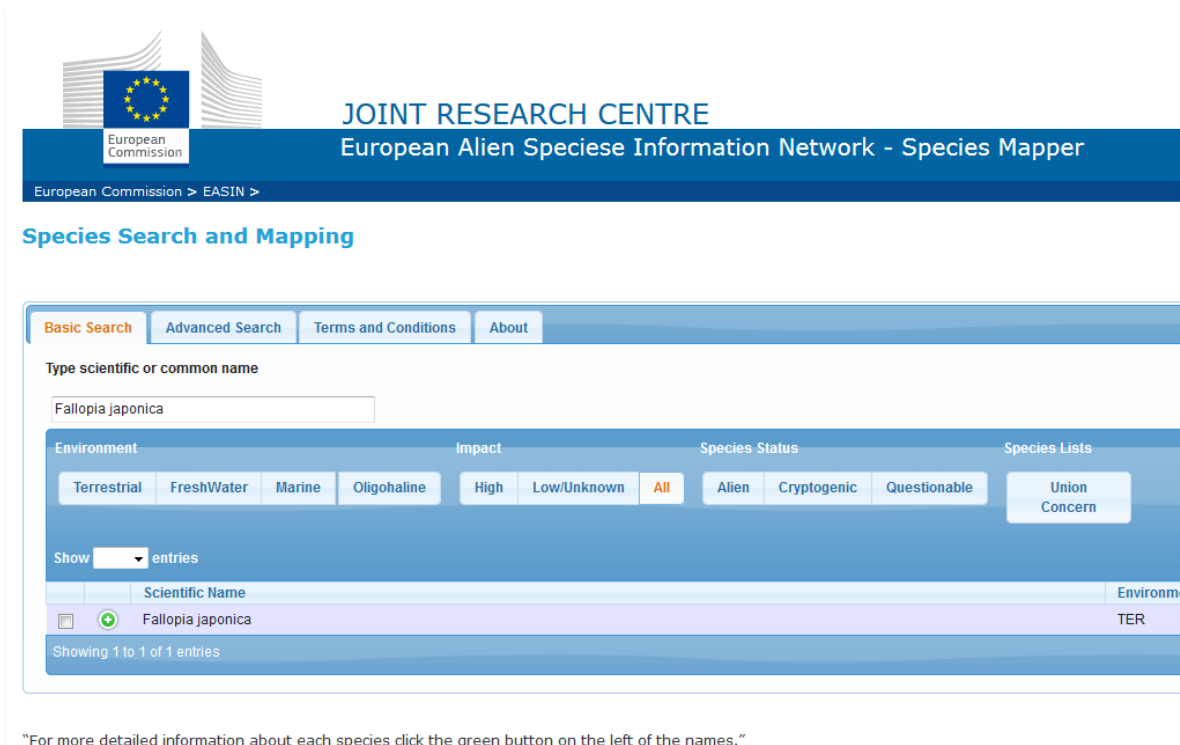
Přechodná ustanovení

- ponechání nekomerčních chovů na dožití (nezbytnost zajištění proti úniku a zamezení dalšímu rozmnožování) - možnost předat do určených zařízení
- komerční držitelé - 2letý „odklad“ (prodej, usmrcení, předání)

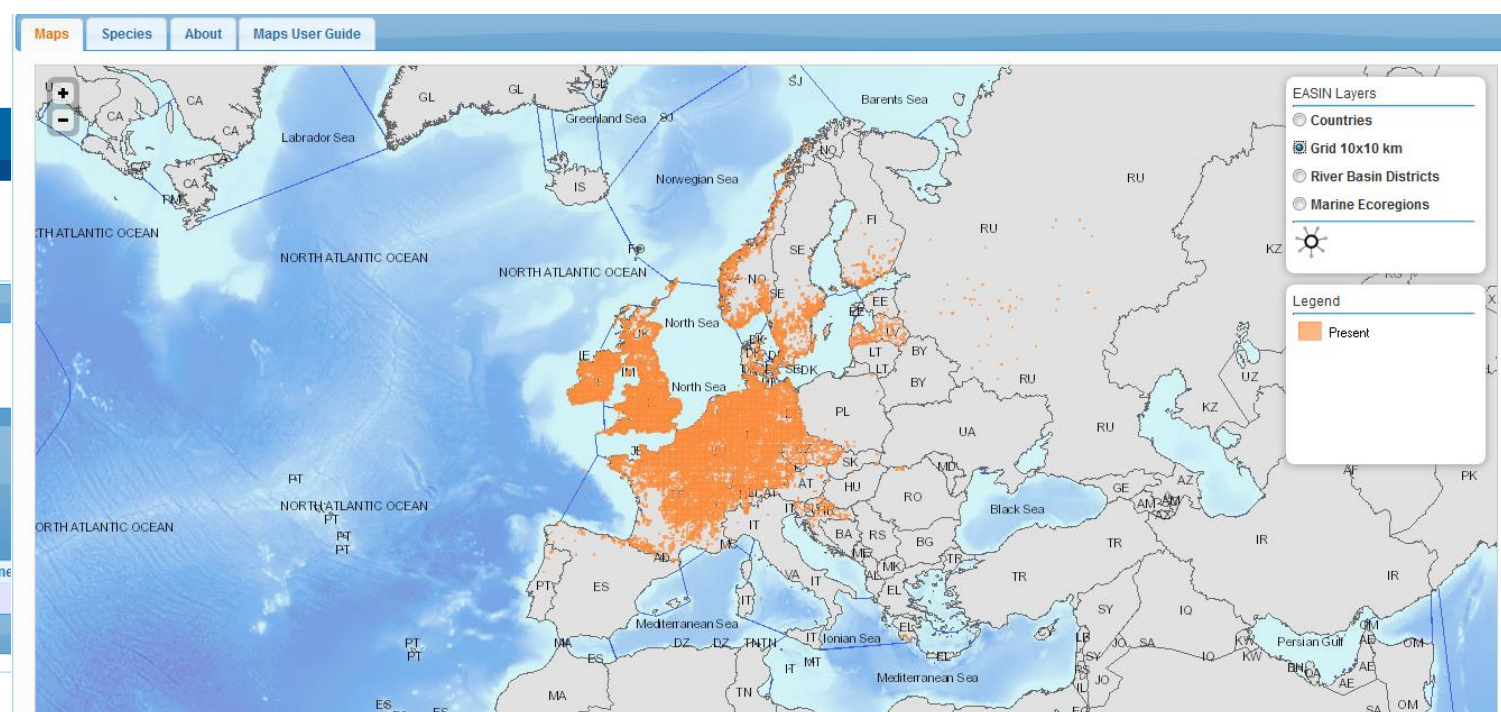

Sledování IAS z unijního seznamu

- Zavedení úředních (dovozních) kontrol k prevenci zavlékání
- Povinnost zřídit systém „dohledu“/monitoringu (údaje o výskytu IAS) - v rámci EU síť EASIN
- Oznámení o včasném zjištění Komisi a ostatním členským státům

The screenshot shows the EASIN Species Mapper web application. At the top, it features the European Commission logo and the text "JOINT RESEARCH CENTRE European Alien Species Information Network - Species Mapper". Below this is a navigation bar with "Species Search and Mapping". The main interface includes a "Basic Search" tab, a search input field containing "Fallopia japonica", and several filter buttons for Environment (Terrestrial, FreshWater, Marine, Oligohaline), Impact (High, Low/Unknown, All), Species Status (Alien, Cryptogenic, Questionable), and Species Lists (Union Concern). A table below the filters shows one entry for "Fallopia japonica" with a green status icon and the environment "TER".

"For more detailed information about each species click the green button on the left of the names."

Eradike a regulace IAS

- Povinnost **u včasné (nově) zjištěných druhů** zajistit rychlou **eradikaci v rané fázi** - pokud nelze, zajištění opatření k izolaci výskytu
- **U značně rozšířených druhů - regulační opatření** postup dle druhu a podmínek členského státu – předpoklad stratifikovaného přístupu (např. mýval severní – kombinace běžného lovu a intenzivnějšího odchytu v místech významných škod)
- Obnova ekosystémů – je-li to potřebné
- Zásada „znečišťovatel platí“

Novela zákona č. 114/1992 Sb. aj.

Aktualizace (adaptace) legislativy – příprava novely zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dílčí úpravy ostatních předpisů - termín legislativ. prací vlády: březen 2017

Obsah novely

- implementace Nařízení EP a Rady č. 1143/2014
- souběžně implementace Nařízení č. 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře
- úprava a doplnění dosavadní „vnitrostátní“ právní úpravy - diferenciací mezi druhy dle dopadů (národní seznam dle čl. 12 Nařízení 1143), úprava podmínek zavádění nepůvodních druhů a kříženců (zpřesnění, zjednodušení)
- ve vztahu k Nařízením řešeno stanovení procesních podrobností, postupu v blíže neupravených oblastech (např. regulace), určení kompetencí, sankcí aj.

Děkuji za pozornost

Ing. Jan Šíma
Jan.Sima@mzp.cz
Tel: +420 267 122 038

Ing. Jana Pěkníková
Jana.Peknicova@mzp.cz
Tel: +420 267 122 117

Odbor druhové ochrany a
implementace mezinárodních
závazků

